

ним власного наміру самостійно. При ваганні пацієнта у прийнятті власного рішення йому має бути надана можливість визначитись, в тому числі і з залученням до прийняття рішення інших медичних працівників або визначених ним осіб не обов'язково з числа родичів. Але делегувати прийняття рішення про відмову від медичного втручання, при наявності можливості висловити його самостійно, неможливо. В такому разі відсутність заперечень проти надання медичної допомоги слід розглядати як виявлену згоду.

Таким чином численні питання щодо представництва інтересів пацієнта в договорі про надання медичних послуг взагалі, і зокрема медичної допомоги, потребують законодавчого вирішення з урахуванням специфіки відносин в системі «лікар-пацієнт» та чинного цивільного законодавства.

Література

1. Турак Й. А. Етичні та правові засади медичного втручання: З погляду лікаря-практика. — Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2002. — 192с.
2. Зильбер А. П. Этика и закон в медицине критических состояний. «Этюды критической медицины» т. 4, — Петрозаводск: Изд-во Петрозаводского гос. Ун-та., 1998. — 560 с.
3. Громов А. П. Права, обязанности и ответственность медицинских работников. М.: Медицина, 1976. — 168с.
4. Зильбер А. П. Кровопотеря и гемотранфузия: принципы и методы бескровной хирургии. — Петрозаводск: Изд-во Петр ГУ, 1999. — 120с.

УДК 347.15/17

О. О. Кулініч

ТАЄМНИЦЯ ПРИВАТНОГО ЖИТТЯ ЯК ВИДУ ІНФОРМАЦІЇ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ

Конфіденційна інформація як вид інформації з обмеженим доступом поєднує кілька груп відомостей з обмеженим доступом. Залежно від особливостей суб'єктного складу, змісту інформації і способу виникнення правового режиму в структурі конфіденційної інформації можна виділити наступні групи відомостей: відомості, охорона яких складає приватноправові інтереси та відомості, охорона яких складає публічно-правові інтереси.

Кожна з зазначених груп відомостей у силу своєї специфіки претендує на особливості правового регулювання.

До конфіденційної інформації, що має приватноправове значення належить таємниця приватного життя. Цивільне законодавство України закріплює право кожної особи на збереження у таємниці деяких відомостей щодо сфери її приватного життя: це право на таємницю особистого життя (ст. 301 Цивільного кодексу України (далі — ЦК України) [1], ст. 7 Сімейного кодексу України [2] (далі — СК України)), право на таємницю про стан здоров'я (ст. 286 ЦК України, ст. 30 СК України), право на таємницю усиновлення (ст. 226 СК України), право на таєм-

ницю кореспонденції (ст. 306 ЦК України), право на таємницю особистих паперів (ст. 303 ЦК України), право на банківську таємницю (ст. 1076 ЦК України), право на таємницю заповіту (ст. 1255 ЦК України), право на комерційну таємницю (ст. 505 ЦК України).

Приватне життя фізичних осіб — багатобічне і багатоаспектне явище. Невід’ємним елементом приватного життя є таємниця, тому що без неї приватне життя втрачає свій сенс. Приватне життя найбільш вразливе до всіляких втручань. Ступінь закритості приватного життя детерміновано наявністю в суспільстві і безпосередньо у свідомості людей певних моральних норм, які забороняють певну поведінку та пов’язані з такими формами соціального контролю, як почуття сорому і суспільна думка. Особливо необхідно виділити соціально-психологічні фактори, що змушують людину тримати в таємниці певні відомості індивідуального буття. Насамперед, це почуття сорому, яким спонукувана людина, що прагне уберегти від стороннього погляду якісь сторони свого життя [3].

У науковій літературі існує думка щодо поєднання особистої та сімейної таємниці терміном «приватне життя». У країнах, де розмовляють мовами, що беруть початок від латині, широко вживаються поняття і слова, похідні від латинського «*privatus*», яке відповідає українському «приватне». Наприклад, в англійській мові є слово «*privacy*». Воно — уже як термін — часто зустрічається й у літературі, що розглядає традиції суспільної думки і життя, причому несе важливе змістове навантаження. Згідно з Вебстеровським словником англійської мови, воно позначає якусь якість життя, зумовлену реальною можливістю людини здійснювати автономію і волю в тій сфері життя, що може бути названа «приватною». Це слово-термін вживається і для вираження права людини на автономію і волю в приватному житті, права на захист від вторгнення в неї інших людей, органів влади або яких-небудь громадських організацій і державних інститутів. Лише сама людина або в крайньому випадку закон і суд, що відповідають вимогам правової, демократично організованої держави, можуть дозволити таке вторгнення.

Англійці та американці, що традиційно підтримують ідею гласності стосовно до державного і громадського життя, разом із тим переконані, що є і повинна бути особлива сфера, дані про яку людина має право не робити відкритими — це її приватне життя. У США широко відома стаття американського письменника У. Фолкнера, який відстоює тезу про те, що, якщо людина не вчинила злочину, не порушила елементарних норм моральності або не претендує на виборну громадську і політичну посаду (і тим самим ніби погоджується на те, що її погляди, її життя стають предметом публічного обговорення), вона має право — і юридичне, і моральне — боротися проти розголошення іншими людьми і засобами масової інформації будь-яких даних про її приватне життя.

У прямому значенні «*privacy*» означає самоту, самотність, таємницю.

Відомі американські юристи, члени Верховного суду США Л. Брендіс і С. Уоррен, ще в 1890 р. опублікували статтю, присвячену праву на недоторканність приватного життя. Вона є підставою доктрини недоторканності приватного життя.

На погляд Л. Брендіса, «*privacy*» є законною вимогою індивідуума визначати

міру, відповідно до якої він бажає брати участь у контролі над часом, місцем і обставинами спілкування з іншими особами. Це також право індивідуума контролювати інформацію про самого себе як власне володіння [4].

До ознак, що характеризують таємницю приватного життя, можна віднести:

– по-перше, це конфіденційні відомості (інформація), що складають особисту та (або) сімейну таємницю, зафіксовані в документальному вигляді або на інших носіях, а також усна інформація;

– по-друге, ці відомості є недоторканими, їм забезпечено державно-правовий захист від їх незаконного одержання і розголошення;

– по-третє, поширення цих відомостей заподіює шкоду особистості;

– по-четверте, відомості можуть бути відомі або довірені особам у силу їхньої службової або професійної діяльності, на яких покладається обов'язок нерозголошення цих відомостей;

– по-п'яте, за незаконне одержання або поширення цих відомостей законодавством установлюється юридична відповідальність.

Ураховуючи викладене, визначення таємниці приватного життя можна сформулювати в такий спосіб. Таємниця приватного життя — це охоронювані законом конфіденційні відомості, що складають особисту та (або) сімейну таємницю особи, незаконне збирання або поширення яких заподіює шкоду правам і законним інтересам цієї особи і надає їй право на захист відповідно до чинного законодавства.

Приватне життя — це явище, що охоплює різнохарактерні зв'язки і відносини особи в суспільстві [5]. Кожна особа має своє приватне життя, під яким слід розуміти поведінку фізичних осіб поза межами виконання різноманітних суспільних обов'язків. Приватне життя громадянина у своїх проявах завжди неповторне, різноманітне. Право на недоторканність приватного життя — одне з найважливіших прав людини. Право на невтручання кожного в його особисте і сімейне життя закріплено у Конституції України (ст. 32) [6]. Але в цивільному законодавстві України практично відсутні регулятивні та охоронні норми інституту права на недоторканність приватного життя.

Ані Конституція України, ані ЦК України, ані закони України не розкривають поняття особистої і сімейної таємниці і не визначають переліку відомостей, що належать до особистої і сімейної таємниці, але називають деякі з них. У законі відсутній і перелік відомостей, які не можуть бути віднесені до особистої і сімейної таємниці, а також умови віднесення відомостей до особистої і сімейної таємниці, з чого випливає, що існує презумпція таємниці, тобто будь-які відомості про громадянина і його сім'ю вважаються таємницею, якщо тільки сам громадянин не розкриває їх невизначеному колу осіб, не робить із них таємниці. Такий підхід уявляється правильним, оскільки особиста і сімейна таємниця визнається невідчужуваним нематеріальним благом громадянина. Відповідні сторони особистого життя захищаються нормами адміністративного, кримінального, сімейного права. Особисте життя розуміється як поведінка фізичної особи поза межами роботи, громадської діяльності і навчання. Особа самостійно визначає своє особисте життя і можливість ознайомлення з ним інших осіб.

Особисту таємницю складають відомості про стан здоров'я (особливо в тих випадках, коли особа страждає такими хворобами, що вважаються ганебними з позиції суспільної моралі); любовні зв'язки (особливо коли вони сполучені з подружньою зрадою); погані звички, схильності, пристрасті, уроджені, спадкоємні і набуті пороки, що межують часом із нервово-психічними аномаліями, приховані фізичні вади; порочне соціальне минуле громадянина, а також ділові і дружні зв'язки. До особистих таємниць також належить таємниця спілкування і творчості, таємниця інтимних стосунків, таємниця щоденників, особистих паперів. Кожна особа самостійно визначає коло і межі особистої таємниці. Особиста таємниця є складовою частиною приватного життя, відособленою зоною найбільш делікатних, інтимних сторін життя людини, коли розголошення певних відомостей є не тільки небажаним, але й шкідливим, згубним із моральної точки зору [6].

Існує також точка зору, що особистою таємницею можуть бути відомості про стан здоров'я, дієздатності, майновий і службовий стан особи, прибуток, угоди, що укладаються, внески у кредитні організації, про місце роботи, мешкання, професії, рівень освіти, про особисте і майнове страхування, відомості з біографії особи, відомості про справжнє ім'я, рід занять, погляди, оцінки, переконання, про расову, національну, релігійну і партійну належність особи, відомості про походження особи, її особисті взаємини, сексуальну орієнтацію, проведення дозвілля, відомості про зняту судимість або перебування під слідством у минулому і т. ін. До сімейної таємниці належать відомості про стан перебування у шлюбі, про фактичні шлюбні відносини, про відносини в сім'ї, відомості про факти усиновлення, місце народження дитини, відомості про її кровних батьків і т. ін. [7].

Суб'єктами таємниці приватного життя є винятково фізичні особи, незалежно від їхнього соціального статусу, у тому числі від їхньої професійної приналежності. Не можуть бути суб'єктами таємниці приватного життя юридичні особи і держава, які не мають особистого життя.

Необхідно підкреслити, що правовий режим таємниці приватного життя поширюється не тільки на відомості про приватне (особисте) життя особи і її сім'ї, а також охоплює собою деякі персональні дані фізичних осіб.

Поняття особистої і сімейної таємниці тісно пов'язані між собою і багато в чому збігаються. Розходження між ними вбачаються в одному: якщо особиста таємниця безпосередньо стосується інтересів лише конкретного індивідуума, то сімейна таємниця зачіпає інтереси декількох осіб, що перебувають один з одним у відносинах, урегульованих СК України. При цьому ми виходимо з того, що сімейними відносинами визнаються відносини кола осіб, що пов'язані між собою особистими немайними і майновими правами і обов'язками, заснованих на шлюбі, спорідненні, усиновленні і т. ін.

У науковій літературі сімейна таємниця визначається як відомості, що стосуються сім'ї і з моральних розумінь приховуються від сторонніх сім'єю, під якою в соціальному аспекті розуміється спілка осіб, заснована на шлюбі, спорідненні, прийнятті дітей на виховання та характеризується спільністю життя, інтересів, а в юридичному змісті — це коло осіб, пов'язаних правами та обов'язками, що ви-

пливають зі шлюбу, споріднення, усиновлення або іншої форми прийняття дітей на виховання [8].

Сімейна таємниця є родовим поняттям щодо окремих її видів — таємниці усиновлення, таємниці запису актів цивільного стану, таємниці інтимного життя подружжя, таємниці сурогатної матері та інших. Тому в даній праці сімейна таємниця розуміється комплексно як правовий інститут, який містить сукупність сімейно-правових норм, котрі регулюють суспільні відносини у сфері віднесення певної інформації до сімейної таємниці як об'єкта сімейних правовідносин.

Такі ознаки таємниці особистого життя, як відсутність економічного змісту і невідчужність від особи дозволяють відмежувати таємницю особистого життя від інших видів конфіденційної інформації, а визнання таємниці особистого життя конфіденційною інформацією, дозволяє розмежувати особисте життя і інші нематеріальні блага.

Таємниця приватного життя як конфіденційна інформація реально існує незалежно від волі і свідомості її суб'єкта. Конфіденційна інформація про приватне життя багатьох громадян, і особливо громадян, що володіють особливим соціальним статусом, — політичних діячів, відомих бізнесменів і представників шоу-бізнесу — часто формується і поширюється не тільки без згоди самих громадян, але й усупереч їхнім законним інтересам. Таємниця приватного життя перебуває в безпосередній взаємодії зі своїм суб'єктом, тому що таємним приватним життям визнається не будь-яка інформація, а інформація безпосередньо про приватне життя суб'єкта; в інших випадках таємниця приватного життя, будучи різновидом соціальної інформації, немислима поза соціальною взаємодією суб'єктів.

Як і будь-яка інша інформація з обмеженим доступом, таємниця приватного життя може бути предметом панування свого суб'єкта. Шляхом вжиття різних організаційних заходів кожен громадянин здатний самостійно регулювати доступ третіх осіб до такої інформації. Кожний має право обмежувати вільний оборот інформації про себе і про своїх близьких, а також забороняти третім особам використовувати належну йому таємницю особистого життя всупереч своїм законним інтересам.

Право на приватне життя включає в себе цілу низку повноважень, до яких слід віднести:

а) право мати особисте життя, яке містить можливість фізичної особи бути носієм даного особистого немайнового блага;

б) право визначати своє особисте життя. При цьому, закон не визначає переліку можливих чи необхідних діянь, якими б особа могла здійснити своє право на визначення свого особистого життя. Натомість, законодавець надає фізичній особі носію можливість самостійно на власний розсуд вирішувати яким чином визначати, організувати та проводити своє особисте життя залежно від власних інтересів та мети. Однак здійснення цього права не повинне порушувати загальні межі цивільних прав (ст. 13 ЦК України);

в) право на ознайомлення з обставинами особистого життя, означає, що особа самостійно визначає коло осіб, що можуть володіти інформацією про її

особисте життя. При цьому це не означає, що таке повідомлення повинно надаватися тільки особисто. Фізична особа може дати дозвіл на поширення цієї інформації іншими особами у визначених нею межах поширення. Однак у випадках, коли це прямо передбачено в законі, в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини дане особисте немайнове право може бути обмежене;

г) право зберігати в таємниці обставини свого особистого життя означає, що фізична особа має можливість не розголошувати обставини свого особистого життя самостійно, а також вимагати такого нерозголошення від інших осіб, які володіють такою інформацією. Можливість поширення інформації про особисте життя фізичної особи попри її волю можливе лише на підставах та в порядку, що визначені законом, наприклад, коли обставини особистого життя фізичної особи містять ознаки правопорушення, що підтверджено рішенням суду, або ж у випадку, передбаченому п. 2 ч. 1 ст. 302 ЦК України;

д) право вимагати захисту права на особисте життя.

Отже, таємницю приватного життя складають відомості про стан здоров'я, факт усиновлення, таємниця кореспонденції, особистих паперів, комерційна таємниця, таємниця банківського рахунка, операцій за рахунком і відомостей про особу як про клієнта банку, таємниця заповіту, сімейна таємниця. Таємницю особистого життя також складають таємниця голосування, таємниця сповіді та деякі інші, але вони перебувають за межами цивільно-правового регулювання і, безперечно, відносини, що виникають у зв'язку з отриманням інформації, що складає таємницю приватного життя потребує визначення прав та обов'язків осіб, яким довірена ця інформація.

Література

1. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40-44. — Ст. 356.
2. Сімейний кодекс України // Офіційний Вісник України. — 2002. — № 7. — Ст. 273.
3. Смолькова И. В. Защита тайн частной жизни граждан уголовно-процессуальным законом // www.kogoboff.spb.ru/EUROPE/851400263.html
4. Красавчикова Л. О. Личная жизнь граждан под охраной закона. — М.: Юрид лит., 1983. — С. 14.
5. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
6. Смолькова И. В. Тайна: понятие, виды, правовая защита. Юридический терминологический словарь-комментарий. — М.: Луч, 1998. — С. 36-37.
7. Фатьянов А. А. Правовое обеспечение безопасности информации: Автореф. дис... докт. юрид. наук. — М., 1999. — С. 29-30.
8. Смолькова И. В. Тайна: понятие, виды, правовая защита. Юридический терминологический словарь — комментарий. — М.: «Луч», 1998. — С. 53-54.